

ИНФОРМАЦИЈЕ И МАНИПУЛАЦИЈЕ: МЕДИЈИ КАО ПРОСТОР БЕЗБЕДНОСНОГ РИЗИКА

Милош Величковић¹
Хатица Бериша²

САЖЕТАК

Информација, као саставна компонента људске перцепције, увек наилази несвесно упориште у већ раније установљеном систему веровања човека, како би била сврстана у одговарајући контекст који би је учинио смисленим и на основу којег би могао да се у свом окружењу оријентише и доноси оне одлуке за које сматра да му могу донети добробит.

Свакодневно смо изложени различитим утицајима или смо ми ти који вршимо утицај. Извори утицаја могу бити разноврсни, као и њихов интензитет, али веома важно да све стране у комуникацији остварују одређени утицај. Сваки утицај се врши са неким циљем, јер уколико не изазове одређени ефекат, утицај је заправо бесмислен. Вршење утицаја понекад може бити и спонтано и непожељно: можемо срести неке особе које ће се на нас угледати без посебног разлога, и да ми чак нисмо имали намеру да се то деси. Циљ рада је да се сагледа како функционишу медији, и са којим проблемима се суочавају у сектору безбедности, са теденицијом да укаже да је неопходно поштовање званичних безбедносних институција, које и те како представљају важну карику у пружању правих информација, управо из разлога да не долази до празног информационог вакуума који је погодан за угрожавање медијског безбедносног ризика у ванредном и ратном стању, као и у ванредном стању, где је налазе мноштво дефиниција.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: безбедност, информације, дезинформације, медије, манипулација.

INFORMATION AND MANIPULATION: MEDIA AS A SPACE OF SECURITY RISK

ABSTRACT

Information, as an integral component of human perception, always finds an unconscious foundation in an already established system of human beliefs, in order to be classified into an appropriate context that makes it meaningful and enables a person to orient themselves within their environment and make decisions they consider beneficial.

We are exposed daily to various influences, or we ourselves exert influence. Sources of influence can be diverse, as can their intensity, but it is very important that all parties in communication exercise a certain influence. Every influence is exerted with a purpose, because if it does not

¹ Универзитет одбране МО РС

² Универзитет одбране МО РС berisha.hatiza@gmail.com

provoke a certain effect, the influence is essentially meaningless. Sometimes, exerting influence can be spontaneous and unintended: we may encounter individuals who will look up to us without any particular reason, even though we never intended for that to happen.

The aim of this paper is to examine how the media function and what problems they face in the security sector, with the tendency to emphasize the necessity of respecting official security institutions, which play a crucial role in providing accurate information. This is especially important in order to prevent the creation of an information vacuum that may foster media security risks during emergencies and wartime conditions, where numerous disinformation sources are present.

KEYWORDS: security, information, disinformation, media, manipulation

УВОД

Савремено друштво данас свакако представља ново информационо друштво, будући да су информације основни покретач, али и средство рада на коме се заснивају многи друштвени институти и односи. Како се у теорији наводи, „информационо друштво подразумева развој електронске писмености и дигитализацију свакодневних активности“³.

Информације представљају основу свих теоријских и практичних знања, а за знањем сви трагају, што говори о њиховом огромном значају у данашњем свету. Оне представљају све значајније средство размене у друштвеним односима, при чему у неким случајевима замењују и новац, као уобичајену валуту размене добара и услуга.

Значајна улога информација у савременом друштву утицала је и на однос државе према различитим врстама информација и података који се користе у свакодневним пословним и приватним односима.⁴ Како информације и подаци могу носити сазнање о различитим елементима одређених стања, односа и људи, јавља се потреба за њиховим уређивањем путем правних норми. Регулисање коришћења и употребе различитих информација и података ствара потребу и за њиховим класификовањем. Како класификација информација и података није било предмет интересовања правне теорије, овај рад ће учинити преглед различитих категорија информација и података који су уређени правним нормама.

Савремено доба и нове технологије створиле су нове облике друштвених односа и нове вредности у савременом друштву. Једна од најзначајнијих вредности савременог доба јесу информације и подаци који се свакодневно користе и размењују у дигиталном и материјализованом облику између различитих приватних, пословних и државних субјеката.

Манипулација постоји откад и човечанство, али је већа пажња усмерена ка проучавању овог феномена тек у 20. веку. Као појам често се везује за негативне конотације, а првобитно се односила на обраду неког предмета вештим коришћењем руку. Данас, то је заправо техника у комуникацији коју људи користе како би остварили корист за себе или друге.⁵

3 Стефан Андоновић, (2019) Заштита података у електронској јавној управи у Републици Србији - правни аспекти, докторска дисертација, Правни факултет, Београд, стр. 336.

4 Predrag Dimitrijević, (2009) „Elektronska uprava i informaciono društvo, Moderna uprava - časopis za upravnu teoriju i praksu, Banja Luka, str. 121.

5 Шушњић, Ђ. (2004) Рибари људских душа, идеја манипулације и манипулација идејама, Чигоја штампа, Београд.

ПОЈАМА ИНФОРМАЦИЈЕ, МАНИПУЛАЦИЈЕ И МЕДИЈИ

Односи међу људима у основи су друштва каквог данас познајемо. Комуникација игра важну улогу у размени искуства, решавања проблема, као и социјализацији. Сваки дан човек отвари велики број комуникационих канала који имају своје токове, сврху и завршавају се на разлитиче начине. Комуникација није нешто што се научи рођењем то је процес који траје, вештина која се учи годинама, којом се настоји овладати. Она првенствено мора да има неки циљ, мора да буде корисна и да из ње настане продуктивна веза. Од личних способности зависи и крајњи резултат који се остварује комуникацијом. Комуникацијом се врши размена информација, али она утиче на мишљење и понашање.

Да би смо разумели смисао нашег рада, указаћемо на да често долази до поистовађивања појмова податак и информација, из разлога што ови појмовима у потпуности имају потпуно другачије знањење. Да не се би превише се робовали дефиницијама покушаћемо кроз наједноставније пример да разјаснимо саму суштинску појмову. На пример, ако кажемо „десет“, суштински се ради о податку, али ако кажемо „данас је десети јун“, добијамо информацију. Што значи да смо податку доделили значење. Једноствено речено, скуп одређених података, који представља смисао, представља информацију. Па долазимо до тога да је информација⁶ шири појам од података, из разлога што представља вредност која има у себи сазнање.

Медији су средства које посредују у преносу информација, рећи, идеја, мисли. По-рука. Захваљујући својој посредничкој функцији медији омогућавају комуникацију међу људима. Медији данас имају значајну улогу у креирању и обликовању јавног мњења и јачања друштва. Као четврти стуб демократије, уз судску, извршну и законодавну власт, медији имају свеобухватну улогу да делују против неправде, угњетавања, недела и пристрасности нашег друштва. Од давнина, медији су били саставни део људске цивилизације. Увек су имале кључну улогу у обликовању друштва.

Медији имају изузетно улогу у друштву и један су од најважнијих фактора у одржавању демократије. У демократским друштвима главне функције медија су надледање владиних активности и на тај начин упозоравање јавности и представљање избора јавности. Медији успостављају и артикулишу јавношћ, имају функцију социјализације, функције јавне контроле, легитимационе, интерпетативну и забавну функцију. Ширење лажних вести не представља новину у историју људске комуникације, али треба нагласити да је сам развој технологије дала нови печат, и огорман простор за све врсте манипулације.

У историји људског друштва брзина ширења информација је зависила од начина на које су се преносиле. Медији путем којих су пласиране и бројност људи који су их стварали. Појавом интерента, као и онилен медија, информације се шире брже него икада до сада и све је теже разликовати истините од лажних. Информације постају средство манипулације помоћу којег се утиче на друштво у целину. Углавном до изражаја долазе сензационалистичке вести које су углавном кратког века,

6 Информација је кратког трајања и поседује временски ограничен квалитет који се често контролише на основу комплекта динамичких услова и одлука. Догађаји могу утицати на то да нека од информација буде ирелевантна или толико нерепрезентативна да представља изузетно нетачну слику реалности (извор: Мандић Г., Путник Н., Милошевић М., *Contemporary Deception Techniques, Social Engineering - Semantic, Phenomenological and Security Aspects*, Nova Science Publisher, New York, 2017, стр. 22

али због њихове брзине ширења настаје непроценљива штета у свим сегментима људског живота.

САВРЕМЕНО КОМУНИКАЦИОНО ОКРУЖЕЊЕ И ИЗАЗОВИ ЈАВНОГ ИНФОРМИСАЊА

У ери глобализације, која је и те како донела многе промене скоро у свим по-рома људског друштва, а посебно у развоју информационо-комуникационих технологија, иновација у свим деловима друштва, а посебно се одразила у сектору медија, потом долази до измњених општих услова пословања у економском смислу, интернационализација у свим сферама која у потпуности потврђује познато, да ни једна држава или појединац може бити успешан као изоплована јединица.

Кроз историју начина ратовања се мењао са развојем тактике и стратегије, мењао се у односу на место извођења, а промене су довеле до тога а је све мање сукоба ма-совних војних формација. Смањује се проценат војног ангажовања у оружаним су-кобима и сукобима уопште. Данас, део јавности, како стручне, тако и лаичке, сма-тра да су масовна разарања у савременим сукобима превазиђена и нерационална. У војним операцијама невојни ресурси играју све значајну улогу. Развојем технологије доносиоци одлука све боље разумеју своје противничке предности и недостатке, што доводи до тога да је данас сваки сукоб асиметричан. Сукоб се све мање води ван ок-вира класичног бројног поља, а све више у умовима противничких снага.

Што и указује да војни концепт савремених сукоба јесте приступ схватању о вишепросторним сукобима. Према доктрини НАТО савеза, постоји пет простора ратовања: копнени, поморски, ваздушни, свемиски и сајбер простор⁷. Усклађивање војних активности зарад остваривања задатих циљева јесте императив сваке држа-ве. Тежиште је да се сагледа простор ратовања која обухвата сајбер односно инфор-мационо ратовање. Услед развоја информационо-комуникацијских технологија⁸ степен којим се информације производе и преносе може довести и до негативних последица као што су неоптерећеност информацијама.⁹

Група научка Pew Research Center извршила истраживање непосредно по избијању пандемије COVID-19 током 2019. године, а добијене резултате су публиковали у познатом часопису Athens Journal of Media and Communication, где су представили резултате до којих су дошли током истраживања. Важно је указати да је узорак био релативан да је обухватио 12.000 испитаних пунолетних грађана САД, а резулта-ти су поражавајући 66% испитаника је навело да се осећа исцпљено због количине којима су свакодневно изложени путем медија. Међутим, ове је потребно указати и на истраживање које је спровео Нил Фицпатрик¹⁰ (тпком 2020), истражени резул-тати су показали да је 71% показало потребу да привремено направи дистанцу од медијских садржаја у вези коронова вирусом.¹¹

7 NATO, Multi-Domain Operations in NATO – Explained. [https://www.act.nato.int/article/mdo-in-nato-explained/\(2023, October 5\)](https://www.act.nato.int/article/mdo-in-nato-explained/(2023, October 5)).

8 Taejun Lee, B.-K. L.-G. (2020) The effects of information literacy on trust in government websites: Evidence from an on-line experiment. International Journal of Information Management, Volume 52.

9 Jörg Matthes, K. K. (2020) "Too much to handle": Impact of mobile social networking sites on information overload, depressive symptoms, and well-being. Volume 105.

10 Нил Фицпатрик, иначе истраживач Pew Research Center

11 Kabashi, O. (2025). Al Jazeera media institute. <https://institute.aljazeera.net/en/ajr/article/news-fatigue-and-avoidance-how-media-overload-reshaping-audience-engagement>

Појавом интерента као доминантног медија за приступ као доминантног медија за приступ информацијама токо 24 часа, долази до суштинске промене у начину на који појединци комуницирају са медијским садржајима. Савремено друштво се у све већој мери ослања се на медије као главни извор информација, што медијима даје значајну моћ у обликовању јавне свести. Хиперпродукција садржаја условљена је лакоћом са којом корисници могу да обликују и испоручују информације без икакве уредничке контроле. Такав неконтролисан прилив информација је довео је до потешкоћа у сналажењу у наративно неорганизованом дигиталном простору, у коме лажне вести лако налазе своје место. Ове околности довеле су до појаве такозваног информационог хаоса – стања когнитивне дезоријентације код корисника који настоје да разлуче веродостојне од непоузданих података у изобиљу онлајн садржаја.¹²

За изграђивање нових али и потврђивање старих ставова битни су медији, како савремени, тако и традиционални. Они подстичу јавно мњење и не само што уобличавају мишљење људи него их и охрабрују да покрећу одређене радње које се тичу њиховог статуса у политичком, радном, академском, друштвеном или неком другом смислу.

Маккомбс и Рејнхолдс (Mccombs, Reynolds, 2002), развили теорију усмеравања пажње јавности (agenda-setting), где указују значај медија која не одређују директно шта ће људи мислити, већ успешно обликују о чему ће се уопште размишљати и расправљати. Селекцијом одређених тема и њиховим упорним истицањем у медијском простору, ствара се утисак да су баш ти проблеми од највећег друштвеног значаја. Овакво понављање и наглашавање одређених садржаја доводи до тога да публика почиње те теме доживљавати као приоритетне, што директно утиче на формирање јавног мњења и друштвене агенде.

У овом контексту, важно је још истачи и значајан и допринос Џорџа Гербнера (George Gerbner), чија теорија култивације указује на дугорочне ефекте медијског утицаја. Он сматра да константна изложеност медијским садржајима временом обликује начин на који људи виде стварност, стварајући утисак да је свет управо онакав какав се представља у медијима - често поједностављен, стереотипан или чак искривљен.

Тај утицај посебно добија на тежини у ситуацијама када појединци немају алате, знање или време да самостално провере објективност или поузданост представљених садржаја. У недостатку критичког приступа, медијски наратив се често прихвата хитро, без дубље анализе или преиспитивања.

Током кризног или ванредног стања, медији било традиционални или савремени одговарају разним изазовима када је брзина прављења и ширења информација од велике важности. У тим тренуцима, медији се боре против дезинформација и усклађују наративе са сопственим идеолошким усмерењем.¹³

Током ратног или мирнодопског стања, неодговарајућа комуникациона стратегија безбедносног апарата може имати последице по дубини и ширини државног система. Да би изабрана или креирана комуникациона стратегија била успешна, потребно

12 Ilija Milosavljević, J. T. (2023) Information Chaos on the Internet – Perception, Media studies and applied ETHICS(4), стр. 65-79.

13 Yuriy Bidzilya, Y. S. (2025) The media's influence on shaping public opinion during martial law. Journal of Intercultural Communication, pp. 146-155

је пресрести и превазићи следеће изазове у задатку објављивању информација односно саопштења које требају да допру до грађана: успореност, нејасноће, неповерење, раст гласина, незаконитост, дезинформисаност, деморализација, дестабилизација односа између страна укључених у кризу.¹⁴

Табела 1: Поверење у изворе информација

Табела 3. Поверење у изворе информација

Врсте медија	Потпуно поуздан (9-10)	Доста поуздано (7-8)	Просечно поверење (4-6)	Радије не верујем (2-3)	Уопште ми се не верује (0-1)	Тешко је рећи (%)
Телеграм канали	14	38	35	3	5	7
Међународни медији	36	31	40	5	3	5
Украјински онлајн медији	14	31	41	6	5	3
ТВ маратон, заједничко емитовање украјинских ТВ канала	18	26	32	7	11	6
Радио	13	25	42	5	5	12
ТВ канали који нису укључени у ТВ маратон	13	20	45	6	7	9
Вести и објаве на Фејсбуку	6	25	48	7	6	7
Вајбер канали	7	22	47	7	6	12
Новине, часописи	7	18	45	7	7	16

Састављено на основу KMIS (2023b).

За потребе наше рада ћемо се послужити са истраживањем Кијевског института за социјалологију, које из извршено током 2023. године, са тематиком поверење у изворе информација. Нажалост на нашем простору слична истраживања нису вршена, па ће нам у овом раду послужити подаци овог истраживања. Кијевски међународни институт за социологију је анализирао коју врсту медија су користили украјински грађани на територијама које су ослобођене и које су на фронту. Од 7. до 12. августа 2023. године је интервјуисано хиљаду одраслих испитаника на првој линији фронта, путем онлајн методе.¹⁵

На основу овог истраживања можемо да закључити да током ванредног и ратног стања у земљи, грађани верују више информацијама са друштвених мрежа него другој врсти медија.

У данашњем свету, друштвене мреже су постале снажан окидач за масовну панику. За то можемо узети пример почетних стадијума пандемије КОВИД-19. Гласине, дезинформације и драматичне вести су се брзо шириле онлајн, изазивајући

14 Crisis Control. (2023) Why Misinformation Has No Place in Crisis Management: Leveraging Mass Notifications Systems . London, England, United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland. Препузето June 10, 2025 ca <https://www.crisis-control.com/blogs/crisis-management-miscommunication/#:~:text=When%20official%20communication%20is%20lacking%20or%20inconsistent%2C,more%20significant%20challenges%20for%20crisis%20management%20teams.>

15 Sociology, K. I. (2023, October 27). MEDIA CONSUMPTION IN LIBERATED AND FRONTLINE TERRITORIES. Ukraine. Препузето June 10, 2025 ca <https://www.kiis.com.ua/?lang=eng&cat=reports&id=1308&page=26>

широку забринутост или анксиозност.¹⁶ Због разних непотврђених навода, канали друштвених мрежа и остали медији су доводили грађане до паничне куповине или јавне забринутости.¹⁷ Ова савремена врста масовне хистерије илуструје интеракцију технологије, друштвених мрежа и људске психологије, у којој на реакције појединаца утичу поступци и емоције других на дигиталним местима.¹⁸

Дакле када институције државе на локалном, градском или републичком нивоу не комуницирају са својим становништвом, ефективно и ефикасно, јавно мњење остаје изложено гласинама које могу довести до нејасног пута за решавање кризне ситуације.

МЕДИЈСКО ОБЛИКОВАЊЕ СЛИКЕ БЕЗБЕДНОСТИ У ЈАВНОМ МЊЕЊУ

У светлу претходно изнетих разматрања, може се констатовати да су појмови медијске хиперпродукције и ширења дезинформација у кризним ситуацијама прерасли оквире медијског терена и постали озбиљан безбедносни изазов. Питање ко говори у име државе у таквим околностима представља један од кључних аспеката функционисања безбедносног система.

Иако се у законским актима Републике Србије - пре свега у Закону о електронским медијима¹⁹ Закону о јавном информисању и медијима²⁰, као и у Закону о основама уређења служби безбедности²¹ регулишу различити аспекти медијског простора и безбедносних структура, ниједан од ових закона не установљава јасно дефинисан механизам који би омогућио устаљену и институционализовану комуникацију између безбедносног сектора и медија.

У пракси, та комуникација најчешће зависи од интерне организације самих институција, као и од тренутне политичке и друштвене ситуације. Постоје и законске казне за непоштовање закона међутим гледајући медијску слику Републике Србије одају утисак да нису довољно усмеравајуће. Управо због тога долази до недоследности, па и до потенцијалних празнина у информисању јавности у осетљивим ситуацијама. Такав недостатак формалног оквира отежава развој поверења између грађана и институција, што у кризама може довести до конфузије, ширења непроверених информација и урушавања легитимитета надлежних органа.

¹⁶ Бериша, Митић

¹⁷ (Dege, 2020)

¹⁸ Easy Sociology. (2024, November 25). What is Mass Hysteria, преузето June 10, 2025 са <https://easysociology.com/general-sociology/what-is-mass-hysteria>

¹⁹ Закон о електронским медијима. (.). (бр. 92/2023). Службени гласник РС, преузето June 11, 2025 са https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_elektronskim_medijima.htm

²⁰ Закон о јавном информисању и медијима. (.). Сл. гласник РС", бр. 92/2023 (бр. 92/2023). Службени гласник РС. Преузето June 11, 2025 https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_javnom_informisanju_i_medijima.html

²¹ Закон о основама уређења служби безбедности Републике Србије. (.). (бр. 116/2007 и 72/2012). Службени гласник РС. Преузето June 11, 2025 са https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_osnovama_uredjenja_sluzbi_bezbedno_sti_republike_srbije.html

ПОСЛЕДИЦЕ ХИПЕРПРОДУКЦИЈЕ ИНФОРМАЦИЈА И ДЕЗИНФОРМИСАЊА ЈАВНОСТИ

Последице хиперпродукције информација теоријски је најбоље обухватио и изразио Жан Бодријар, написавши да експлозија информација изазива имплозију смисла, што се може видети на бројним примерима догађаја који су изазвали реакције људи на основу мњења формираног на нетачним информацијама или некритички селектованим информацијама.²² (упореди извештавања: Iva Manojlović, 2025; Kamenković, 2025; Lazarević, 2025; Blic, 2025; N1Beograd, 2025). Грађани могу бити изложени намерно креираним лажним информацијама, које се дистрибуирају с намером да их дезоријентишу и изазову панику или неку другу реакцију неадекватну са становишта безбедности. Пошто савремени људи у „импулсном друштву“ углавном немају времена да провере информације или капацитете да их критички самере, хиперпродукција информација отвара савремена друштва за манипулацију.

Непријатељска страна или макар она која не жели добро одређеном друштву, може медијским и информационим деловањем да дезинформише јавност тог друштва, да је дезоријентише, манипулише њоме и да продуби одређене линије подела у том друштву, чинећи га додатно хетерогеним, па и да нанесе непоправљиву штету јединству друштва у пружању отпора и поремети функционисање тоталне одбране у пракси.

ЗАКЉУЧАК

У анализи обухваћеној у овом раду током истраживања кренули смо од анализе медијског окружења и његових одлика. Циљ рада је испитивање потребе и оправданости стварања институционалних усмеравања медија као полазне тачке зарад остваривања безбедносне сигурности у Републици Србији. Тим истраживањем и накнадном анализом истражених параметара зарад стварања модела за ефикасну и јаснију комуникацију безбедносног сектора могли смо да дођемо до закључка да је он преко потребан у државном систему.

На почетку је смо говорили о војном коцнепту савремених сукоба који препознаје постојање вишепросторних сукобима. Према доктрини НАТО савеза, постоји пет простора ратовања: копнени, поморски, ваздушни, свемирски и сајбер простор, а у овом раду је обрађиван пети простор, сајбер односно информациони.

Након тога је настављено обрађивање теме о хиперпродукцији садржаја и његов негативни утицај на људе који читају, слушају и гледају медијски садржај. Осим утицаја на појединца, тај утицај се у време кризних или ванредних ситуација умножава и представља претњу за безбедносни апарат државе. Осим традиционалних медија који су у стању да допру до великог броја људи, савремени медији попут друштвених мрежа су постали катализатор за ширење гласина, неповерења и панике међу јавним мњењем.

У законима Републике Србије о информисању, електронским медијима и савету за националну безбедност не постоји члан закона који предвиђа институционалну

22 Iva Manojlović, S. K. (2025, March 15). Istorijski skup i brzi fajront: „Neka vaš glas traje!“.
Republic of Serbia. Препузето June 12, 2025 са <https://www.dw.com/sr/istorijski-skup-i-brzi-fajront-neka-va%C5%A1-glas-traje/a-71928368>,

борбу Министарства одбране, Министарства унутрашњих послова и Безбедносно-информативне агенције који би служио као мера за усмеравање медија у поштовању информација и ставова који је дата институција изнела.

ЛИТЕРАТУРА

- Media Freedom and Safety of Journalists in Serbia. Media Freedom Rapid Response Mission Report, 2021, June 14, 2025 ca <https://www.article19.org/wp-content/uploads/2021/04/MFRR-Serbia-mission-report.pdf>
- Baker, R. (2003) Serbia's Secretive Power Broker. <https://russbaker.com/archives/Serbia's%20Secretive%20Power%20Broker.htm>
- Borders, R. W. (2003) RSF concerned about media closures under state of emergency. <https://ifex.org/rsf-concerned-about-media-closures-under-state-of-emergency/>
- Cheng, A. (2020) Chinese Authorities Admit Improper Response To Coronavirus Whistleblower. <https://www.npr.org/sections/coronavirus-live-updates/2020/03/19/818295972/chinese-authorities-admit-improper-response-to-coronavirus-whistleblower>
- Crisis Control. (2023) Why Misinformation Has No Place in Crisis Management: Leveraging Mass Notifications Systems, London, England, United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland. <https://www.crisis-control.com/blogs/crisis-managementmiscommunication/#:~:text=When%20official%20communication%20is%20lacking%20or%20inconsistent%2C,more%20significant%20challenges%20for%20crisis%20management%20teams>
- Defenders, C. R. (2020) Serbia's authorities mu respect media freedoms and citizens' rights to be informed. <https://crd.org/2020/04/11/serbias-authorities-must-respect-media-freedoms-and-citizens-rights-to-be-informed/>
- Dege, S. (2020) Zašto ljudi grabe toalet-papir? <https://www.dw.com/bs/za%C5%A1to-ljudi-grabe-toalet-papir/a-52887795>
- Easy Sociology. (2024) What is Mass Hysteria? ca <https://easysociology.com/general-sociology/what-is-mass-hysteria/>
- Freedom, M. M. (2015) France's state of emergency poses threat to press freedom, [tps://www.mappingmediafreedom.org/2015/11/27/frances-state-of-emergency-poses-threat-to-press-freedom/](https://www.mappingmediafreedom.org/2015/11/27/frances-state-of-emergency-poses-threat-to-press-freedom/)
- FreedomHouse. (2023) Turkey: Freedom on the Net 2023 Country Report, <https://freedomhouse.org/country/turkey/freedomnet/2023>
- FreedomHouse. (2024) Ukraine: Freedom on the Net 2024 Country Report. <https://freedomhouse.org/country/ukraine/freedomnet/2024>
- Ilija Milosavljević, J. T. (2023, Јун 06). Information Chaos on the Internet - Perception . MEDIA STUDIES AND APPLIED ETHICS(4), стр. 65-79. doi:10.46630/msae.1.2023.05
- Iva Manojlović, S. K. (2025, March 15). Istorijski skup i brzi fajront: „Neka vaš glas traje!“ . Republic of Serbia. Преузето June 12, 2025 ca <https://www.dw.com/sr/istorijski->
- Jörg Matthes, K. K. (2020, април). “Too much to handle”: Impact of mobile social networking sites on information overload, depressive symptoms, and well-being. Volume 105. doi:10.1016/j.chb.2019.106217
- Julian Borger, P. B. (2001, October 12). US television to censor videos from Bin Laden. Преузето June 14, 2025 ca <https://www.theguardian.com/media/2001/oct/12/september112001.broadcasting>
- Kabashi, O. (2025, Maj 25). Al Jazeera media institute. Преузето ca <https://institute.aljazeera.net/en/ajr/article/news-fatigue-and-avoidance-how-media-overload-reshaping-audience-engagement>

- Matar, H. (2024, 20 20). Israeli military censor bans highest number of articles in over a decade. *Прејзето* June 14, 2025 ca <https://www.972mag.com/israeli-military-censor-media-2023/>
- NATO. (2023, October 5). Multi-Domain Operations in NATO – Explained. *Прејзето* June 13, 2025 ca <https://www.act.nato.int/article/mdo-in-nato-explained/>
- Parliamentary Assembly, C. o. (2002, September 24). Cultural situation in the Federal Republic of Yugoslavia (Doc. 8466). *Прејзето* June 14, 2025 ca <https://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/X2H-XrefViewHTML.asp?FileID=8466&lang=EN>
- Simon, S. (2022, March 5). Russian law bans journalists from calling Ukraine conflict a 'war' or an 'invasion'. *Прејзето* June 14, 2025 ca <https://www.npr.org/2022/03/05/1084729579/russian-law-bans-journalists-from-calling-ukraine-conflict-a-war-or-an-invasion>
- Sociology, K. I. (2023, October 27). MEDIA CONSUMPTION IN LIBERATED AND FRONTLINE TERRITORIES. Ukraine. *Прејзето* June 10, 2025 ca <https://www.kiis.com.ua/?lang=eng&cat=reports&id=1308&page=26>
- Taejun Lee, B.-K. L.-G. (2020). The effects of information literacy on trust in government websites: Evidence from an online experiment. *International Journal of Information Management*, Volume 52. doi:10.1016/j.ijinfomgt.2020.102098
- Vaswani, S. (2022, March 21). Ukraine President Zelensky signs decree creating unified national news source. *Прејзето* June 14, 2025 ca <https://www.jurist.org/news/2022/03/ukraine-president-zelensky-signs-decree-creating-unified-national-news-source/>
- Watch, H. R. (2016, December 15). Turkey: Silencing the Media Ruthless Assault on
- Press Freedom Shields State from Scrutiny. *Прејзето* June 14, 2025 ca <https://www.hrw.org/news/2016/12/15/turkey-silencing-media>
- Yuriy Bidzilya, Y. S. (2025, December 06). The media's influence on shaping public opinion during martial law. *Journal of Intercultural Communication*, стр. 146-155. doi:10.36923/jicc.v24i4.979
- Zakon o elektronskim medijima. (.). (br. 92/2023). Službeni glasnik RS. *Прејзето* June 11, 2025 ca https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_elektronskim_medijima.html
- Zakon o javnom informisanju i medijima. (.). Sl. glasnik RS", br. 92/2023(br. 92/2023). Službeni glasnik RS. *Прејзето* June 11, 2025 ca https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_javnom_informisanju_i_medijima.html
- Zakon o osnovama uređenja službi bezbednosti Republike Srbije. (.). (br. 116/2007 I 72/2012). Službeni glasnik RS. *Прејзето* June 11, 2025 ca https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_osnovama_uredjenja_sluzbi_bezbednosti_republike_srbije.html